

Engelse taal blokkeer steeds toegang tot geregtigheid vir baie

McNiel Zimri*

Almal behoort die reg te hê om sekere griewe of dispute na die hof te bring. Hierdie reg word gewaarborg in artikel 34 van Suid-Afrika se Grondwet, aanvaar in 1996. Gevolglik behoort ons nie magteloos te wees wanneer ons getrotseer word met slegte behandeling wanneer die wet bestaan om ons daarteen te beskerm nie. Dit is wat ons bedoel met die reg op toegang tot geregtigheid.

Maar die werklikheid is anders.

Toegang tot geregtigheid werk as jy 'n persoonlike grief in regsterme kan verwoord. Dit is 'n prokureur se terrein. Prokureurs kos geld, en die aanvraag na gratis of bekostigbare regsdienste oorskry hul aanbod verreweg. Toegang tot geregtigheid word die voorreg van enkeles.

Dit weerspieël nog 'n struikelblok vir talle mense: die Engelse taal. Hofverrigtinge in Suid-Afrika vind hoofsaaklik in Engels plaas. Die rekords van sulke verrigtinge moet daardie taal weerspieël. En regsinsigting wat vir die publiek beskikbaar is, is hoofsaaklik in Engels.

Volgens Legal Aid South Africa is Engels die primêre gesproke taal van slegs 5% van strafregtelike litigante en 12% van siviele litigante. Nietemin domineer die taal die regstelsel, selfs al word dit nie primêr deur die meerderheid gepraat nie. Ons behoort ook hieroor te besin terwyl ons Internasionale Moedertaaldag op 21 Februarie herdenk.

Taal van mag en mag van taal

As jy 'n beskuldigde persoon, 'n regte-eiser of 'n verhoorgetuie is, word daar van jou verwag om Engels in die hofsaal te gebruik. Sou jy sukkel, of kies om in 'n ander taal te kommunikeer, word 'n tolk aan jou verskaf. Hierdie reëling lyk doeltreffend. Maar weer eens is die werklikheid ingewikkelder.

Hofsale is intimiderend. Hulle word gekenmerk deur formaliteit en orde. Professionele regslui en staatsamptenare domineer hulle. Prosedures is tegniese en onpersoonlik.

Vir baie is dit veiliger om die knie te buig voor Engels deur te kies om daarin voort te gaan. Dit beteken om met magtige mense saam te werk om 'n wanordelike verskyning te vermy. Dit beteken om agentskap te hê wanneer 'n mens voel dat jou eie stem regsuitkomst sterker kan beïnvloed. Maar dit kan ook beteken om jou bemeestering van Engels in hoogs tegniese verrigtinge te oorskat. Dikwels is dit 'n kombinasie van bogenoemde.

Vertaalalternatief

Terwyl sommige oorgee, maak ander gebruik van hoftolke. Mense het inderdaad die reg om hul moedertale te gebruik en hul kultuur te beoefen. Vir beskuldigde persone sluit die reg op 'n billike verhoor selfs die reg in om in 'n taal verhoor te word wat die beskuldigde verstaan. Waar dit nie haalbaar is nie, het die beskuldigde 'n reg om die verrigtinge in

daardie taal getolk te kry. Maar vertaling kan ook toegang tot geregtigheid in die wiele ry. Die meeste hoftolke is ongelisensieerd en ontvang nie geregleerde opleiding nie. Hul onbeskikbaarheid kan ook verrigtinge vertraag of uitstel.

Wat kommerwekkender is, is tolke se strategiese posisie in die hofsaal. Hulle hou die sleutels om kommunikasie van nie-Engelssprekendes te ontsluit en omgekeerd. Hulle kan besluit watter deel van 'n getuienis om te vertaal. Hulle dra kritieke inligting oor van professionele persone na gewone mense en terug.

Dit is geen wonder nie dat daar in forensiese studies bevind is dat tolke verskeie rolle in hofverrigtinge speel. Hulle word die landdros of regter deur gelaai regsvrae aan litigante of hul getuies te stel. Hulle word aanklaers deur persone van skuldige gedrag te beskuldig sodat hulle 'n vertaling aan die hof kan gee.

In een studie is bevind dat tolke tydens hofverrigtinge kon opmerk wanneer regslui ongeduldig word met die vertaalproses. Die tolke sou dan 'n spreker aanjaag om sy of haar gedagtes te voltooi om die verrigtinge te bespoedig. Betekenis word opgeoffer. Dit is nie dat die tolke enigiemand wil skade aandoen nie; hulle is net funksioneel in 'n struktuur wat Engels bo ander tale bevoordeel.

Ondoeltreffende insluiting of insluitende uitsluiting

Natuurlik moet ons in voeling bly met die werklikheid, en ons howe stem saam. Engels het internasionale status in politiek en nywerheid, so miskien moet ons bykom, soos regters van die hooggeregshof aangevoer het in die hersiening van die 2004-saak van die Staat teen Macebo Damoyi en die 1998-saak van die Staat teen Matomela. Albei sake is in isiXhosa aangehoor. Laasgenoemde het gedemonstreer dat dit ook duur en prakties moeilik is om taaldiversiteit in hofverrigtinge te handhaaf. Dit lyk asof vertaling eenvoudig noodsaaklik is.

Die probleem met hierdie argument is, dit maak dit maklik om die werklikheid van nie-Engelssprekendes af te maak. Die voorsiening van tolke is bykans altyd 'n finale remedie omdat daar geen werklike alternatief vir vertaling is nie. Op sy beste kan jy appèl aanteken in jou saak of dit deur 'n hoër hof laat hersien. Dit verg ook toegang tot geregtigheid en hou litigante dus in 'n oneindige spiraal van uitsluiting.

As ons ooit gedink het dat insluiting en uitsluiting nie gelyktydig waar kan wees nie, is dit nou die tyd om te heroorweeg. Nie-Engelssprekendes se regte wórd beskerm, en hulle neem wel aan die regsproses deel. Tog kan hul waardigheid en agentskap die prys van toelating wees wanneer betekenis geskep word deur diegene wat namens hulle praat. So, die idee om 'n sitplek aan tafel te hê, maar nie gesien te word nie, is bekende terrein vir diegene wat nie hul reg op geregtigheid ten volle in hul moedertaal kan uitoefen nie.

Dit is tyd dat ons die betekenis van toegang tot geregtigheid verbreed: dit sluit die reg in om verstaan te word. Die reg om verstaan te word bemagtig nie-Engelssprekendes om ernstig opgeneem te word wanneer hulle hul werklikheid uitdruk. Dit plaas 'n verpligting op magtige mense om 'n universele beginsel in bewysreg te handhaaf; naamlik, die waarheid mag nie ter wille van gerief, eenvoud en spoed opgeoffer word nie.

Begryplikerwys sou dit nie die vertaalproses minder frustrerend maak nie. En dit beteken nie dat om verstaan te word, dieselfde is as om reg te wees nie. Dit gaan oor die bevordering van toegang tot geregtigheid – 'n uitdaging waardeur taalgemeenskappe in Suid-Afrika en daarbuite in die gesig gestaar word.

**McNiel Zimri is 'n LLB-student en 'n assistent in die Individuele Fondsinsamelingseenheid by die Afdeling Ontwikkeling en Alumniverhoudings aan die Universiteit Stellenbosch.*